

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 11 grudnia 2007 r. (*)

Transport morski – Prawo przedsiębiorczości – Prawa podstawowe – Cele wspólnotowej polityki społecznej – Działania zbiorowe podjęte przez związek zawodowy przeciw przedsiębiorcy prywatnemu – Układ zbiorowy, którego celem jest odwiedzenie przedsiębiorstwa od rejestracji statku pod banderą innego państwa członkowskiego

W sprawie C-438/05

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, złożony przez Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Zjednoczone Królestwo) postanowieniem z dnia 23 listopada 2005 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 6 grudnia 2005 r., w postępowaniu:

International Transport Workers' Federation,

Finnish Seamen's Union

przeciwko

Viking Line ABP,

OÜ Viking Line Eesti,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, P. Jann, A. Rosas, K. Lenaerts, U. Lõhmus i L. Bay Larsen, prezesi izb, R. Schintgen (sprawozdawca), R. Silva de Lapuerta, K. Schiemann, J. Makarczyk, P. Kūris, E. Levits i A. Ó Caoimh, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Poiares Maduro,

sekretarz: L. Hewlett, główny administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 10 stycznia 2007 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu International Transport Workers' Federation przez M. Brealeya, QC, wspieranego przez M. Demetriou, barrister, umocowanych przez D. Fitzpatrick, solicitor,
- w imieniu Finnish Seamen's Union przez M. Brealeya, QC, wspieranego przez M. Demetriou, barrister, umocowanych przez J. Tattena, solicitor,
- w imieniu Viking Line ABP oraz OÜ Viking Line Eesti przez M. Hoskinsa, barrister, umocowanego przez I. Rossa oraz J. Blackera, solicitors,
- w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez E. O'Neill, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez D. Andersona, QC oraz J. Swifta, jak również S. Lee, barristers,

- w imieniu rządu belgijskiego przez A. Hubert, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu czeskiego przez T. Bočeka, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu duńskiego przez J. Moldego, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu niemieckiego przez M. Lumme oraz C. Schulze-Bahr, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu estońskiego przez L. Uibo, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues'a oraz O. Christmann, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Irlandii przez D. O'Hagana, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez E. Fitzsimonsa oraz B. O'Moore'a, SC, jak również przez N. Traversa, BL,
- w imieniu rządu włoskiego przez I.M. Braguglię, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez G. Albenzia, avvocato dello Stato,
- w imieniu rządu łotewskiego przez E. Balode-Burakę oraz K. Bārdiņę, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu austriackiego przez C. Pesendorfer oraz G. Hessego, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu polskiego przez J. Pietrasa oraz M. Korolca, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu fińskiego przez E. Bygglin oraz A. Guimaraes-Purokoski, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu szwedzkiego przez A. Krusego oraz A. Falk, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu norweskiego przez K. Waage oraz K. Fløistad oraz przez F. Sejersteda, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez F. Benyona, J. Enegrena oraz K. Simonssona, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 23 maja 2007 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 43 WE oraz rozporządzenia Rady (EWG) nr 4055/86 z dnia 22 grudnia 1986 r. stosującego zasadę swobody

świadczenia usług do transportu morskiego między państwami członkowskimi i między państwami członkowskimi a państwami trzecimi (Dz.U. L 378, str. 1).

- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu pomiędzy International Transport Workers' Federation (międzynarodową federacją pracowników transportu, zwaną dalej „ITF”) oraz Finnish Seamen's Union (Suomen Merimies-Unioni ry, fińskim związkiem marynarzy, zwanym dalej „FSU”) z jednej strony a Viking Line ABP (zwaną dalej „Vikingiem”) oraz jej spółką zależną OÜ Viking Line Eesti (zwaną dalej „Vikingiem Eesti”) z drugiej strony w przedmiocie działań zbiorowych oraz gróźb ich podjęcia celem odwiedzenia Vikinga od zmiany fińskiej bandery jednego ze statków oraz jego zarejestrowania pod banderą innego państwa członkowskiego.

Ramy prawne

Uregulowania wspólnotowe

- 3 Artykuł 1 ust. 1 rozporządzenia nr 4055/86 przewiduje:

„Swoboda świadczenia usług transportu morskiego między państwami członkowskimi oraz między państwami członkowskimi a państwami trzecimi stosuje się do obywateli państw członkowskich prowadzących działalność gospodarczą zarejestrowaną w państwie członkowskim innym niż państwo pochodzenia osoby, na rzecz której usługi mają być świadczone”.

Uregulowania krajowe

- 4 Z postanowienia odsyłającego wynika, że wykładni art. 13 konstytucji fińskiej, który uznaje prawo każdego do zrzeszania się w ramach grup zawodowych oraz swobodę stowarzyszania się dla celów ochrony innych interesów, dokonywano w ten sposób, że zezwała on związkowi zawodowemu na podejmowanie działań zbiorowych wobec przedsiębiorstw celem obrony interesów pracowników.
- 5 Jednakże prawo do strajku podlega w Finlandii pewnym ograniczeniom. Zgodnie z orzecznictwem sądu najwyższego tego państwa akcje strajkowe nie mogą być podejmowane między innymi, w przypadku gdy strajk byłby sprzeczny z zasadami współżycia społecznego lub zakazany na gruncie prawa krajowego lub prawa wspólnotowego.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

- 6 Viking, spółka prawa fińskiego, jest liczącym się przewoźnikiem promowym. Eksploatuje siedem statków, w tym „Rosellę”, prom pływający pod fińską banderą, zapewniający połączenie drogą wodną pomiędzy Tallinem (Estonia) a Helsinkami (Finlandia).
- 7 FSU jest fińskim związkiem zawodowym marynarzy, zrzeszającym około 10 000 członków. Członkowie załogi „Roselli” należą do tego związku zawodowego. FSU jest członkiem ITF, stanowiącej międzynarodową federację związków zawodowych pracowników sektora transportu, z siedzibą w Londynie (Zjednoczone Królestwo). ITF zrzesza 600 związków zawodowych w 140 różnych państwach.
- 8 Z postanowienia odsyłającego wynika, że jednym z głównych programów politycznych prowadzonych przez ITF jest kampania zapobiegania praktyce tanich bander. Głównymi celami

tej polityki jest ustalenie rzeczywistego związku między przynależnością statku a przynależnością państwową jego właściciela, a także ochrona i poprawa warunków pracy marynarzy na statkach tanich bander. ITF uważa za statek pływający pod tanią banderą taki statek, z którego pożytki z własności są czerpane poza państwem przynależności statku i spoza państwa przynależności sprawowana jest nad nim kontrola. Wyłącznie związki zawodowe w państwie faktycznego czerpania korzyści ze statku mają prawo, zgodnie z polityką ITF, zawierać porozumienia zbiorowe dotyczące tego statku. Kampania zapobiegania praktyce tanich bander jest prowadzona również za pomocą bojkotów oraz innych akcji solidarnościowych pracowników.

- 9 Odkąd „Rosella” eksploatowana jest pod banderą fińską, Viking zobowiązany jest na mocy przepisów prawa fińskiego oraz obowiązujących porozumień zbiorowych do wypłacania swojej załodze wynagrodzeń na poziomie identycznym z wynagrodzeniami w Finlandii. Tymczasem wynagrodzenia załóg estońskich są niższe niż wynagrodzenia załóg fińskich. Eksploatacja „Roselli” przynosiła straty w związku z bezpośrednią konkurencją ze strony statków estońskich pływających na tej samej trasie po niższych kosztach pracy. Zamiast przestać eksploatować ten statek, Viking zamierzał w październiku 2003 r. zmienić przynależność „Roselli” i zarejestrować statek w Estonii lub w Norwegii, mając nadzieję na zawarcie nowego układu zbiorowego ze związkami zawodowymi w tych państwach.
- 10 Viking, zgodnie z fińskim prawem, poinformował o tym zamiarze FSU oraz załogę „Roselli”. W trakcie spotkania stron FSU jasno wyraził swój sprzeciw wobec takiego projektu.
- 11 W dniu 4 listopada 2003 r. FSU zwrócił się za pośrednictwem poczty elektronicznej do ITF z prośbą o rozpowszechnienie informacji o projekcie zmiany przynależności „Roselli”. Wiadomość ta zawierała ponadto wskazówkę, że „pożytki z własności statku »Roselli« są czerpane w Finlandii i że FSU zachowuje tym samym prawa do prowadzenia rokowań z Vikingiem”. FSU zwrócił się do ITF z prośbą o rozpowszechnienie tej informacji wśród wszystkich zrzeszonych w niej związków zawodowych oraz o wezwanie ich do nienegocjowania z Vikingiem.
- 12 W dniu 6 listopada 2003 r. ITF wystosowała okólnik (zwany dalej „okólnikiem ITF”) do zrzeszonych w niej związków zawodowych, w którym wezwała je do powstrzymania się od podejmowania rokowań z Vikingiem lub Vikingiem Eesti. Zrzeszone związki zawodowe były zmuszone zastosować się do tego zalecenia z uwagi na zasadę solidarności związkowej oraz zagrożenia sankcją w razie nieprzestrzegania okólnika.
- 13 Porozumienie w sprawie załogi „Roselli” wygasło w dniu 17 listopada 2003 r. i w rezultacie FSU nie był już dłużej zobowiązany do zachowania społecznego spokoju stosownie do prawa fińskiego. Tym samym zapowiedział strajk, domagając się, by Viking zwiększył załogę „Roselli” o osiem osób oraz by zaniechał planu zmiany przynależności tego statku.
- 14 Viking zgodził się na zwiększenie zatrudnienia o osiem osób, ale odmówił rezygnacji z projektu.
- 15 W związku z tym, że FSU nie był jednak w stanie zgodzić się na odnowienie porozumienia w sprawie załogi, pismem z dnia 18 listopada 2003 r. poinformował on, że zgoda na odnowienie porozumienia zależy od spełnienia dwóch warunków: po pierwsze, że Viking niezależnie od ewentualnej zmiany przynależności „Roselli” będzie dalej przestrzegał przepisów prawa fińskiego, obowiązującego układu zbiorowego pracy, porozumienia ogólnego, jak również porozumienia w sprawie załogi tego statku oraz po drugie, że ewentualna zmiana przynależności „Roselli” nie będzie wiązać się ze zwolnieniami pracowników zatrudnionych na jednym ze statków pływających pod fińską banderą i należących do tej spółki ani zmianami

warunków zatrudnienia bez zgody pracowników. W komunikacie prasowym FSU uzasadnił swoje stanowisko koniecznością ochrony fińskich pracowników.

- 16 W dniu 17 listopada 2003 r. Viking wszczął postępowanie przed sądem pracy (Finlandia) o stwierdzenie, przeciwnie do stanowiska bronionego przez FSU, że porozumienie w sprawie załogi pozostawało w mocy. Opierając się na twierdzeniu, że porozumienie wygasło, FSU ogłosił zamiar podjęcia w dniu 2 grudnia 2003 r. akcji strajkowej dotyczącej „Roselli”, na podstawie fińskiej ustawy o rokowaniach w zakresie sporów społecznych.
- 17 W dniu 24 listopada 2003 r. Viking dowiedział się o istnieniu okólnika ITF. Następnego dnia wniósł skargę przed sądem pierwszej instancji w Helsinkach (Finlandia) o zastosowanie środka tymczasowego przeciwko akcji strajkowej ogłoszonej przez FSU. Sąd pracy wyznaczył rozprawę na dzień 2 grudnia 2003 r.
- 18 Według sądu krajowego FSU był w pełni świadomy tego, że jego główne żądanie, czyli zachowanie, w razie zmiany bandery, warunków zatrudnienia przewidzianych w przepisach prawa fińskiego i obowiązującym układzie zbiorowym pracy czyniło zmianę bandery bezcelową, ponieważ głównym celem tej zmiany było umożliwienie Vikingowi zredukowania kosztów wynagrodzenia pracowników. Ponadto rejestracja „Roselli” pod banderą estońską skutkowałaby tym, że Viking nie mógłby już, przynajmniej w przypadku „Roselli”, korzystać z pomocy państwa, jaką rząd fiński przyznał statkom pływającym pod banderą fińską.
- 19 Podczas postępowania polubownego Viking zobowiązał się na początku do tego, że zmiana bandery nie pociągnie za sobą zwolnień pracowników. Ponieważ mimo to FSU odmówił rezygnacji ze strajku, Viking w dniu 2 grudnia 2003 r. zakończył spór, godząc się na żądania związku zawodowego oraz przerywając postępowania sądowe. Poza tym zobowiązał się powstrzymać proces zmiany przynależności statku do dnia 28 lutego 2005 r.
- 20 W dniu 1 maja 2004 r. Republika Estonii została członkiem Unii Europejskiej.
- 21 Ponieważ „Rosella” nadal przynosiła straty, Viking wciąż zamierzał zmienić przynależność statku na estońską. Natomiast okólnik ITF ciągle pozostawał w mocy, bowiem nigdy nie został wycofany, a więc wezwanie zrzeszonych związków zawodowych do niepodejmowania rokowań z Vikingiem w sprawie „Roselli” pozostawało w mocy.
- 22 W dniu 18 sierpnia 2004 r. Viking wniósł powództwo do High Court of Justice (England & Wales), Queen’s Bench Division (Commercial Court) (Zjednoczone Królestwo), domagając się stwierdzenia, że działania ITF i FSU są sprzeczne z art. 43 WE oraz nakazanie wycofania okólnika ITF i zakazanie FSU zakłócania korzystania przez Vikinga z praw przysługujących mu na mocy prawa wspólnotowego.
- 23 Orzeczeniem z dnia 16 czerwca 2005 r. sąd ten uwzględnił żądanie Vikinga, uzasadniając to tym, że akcja zbiorowa, jak i groźby ITF i FSU podejmowania działań zbiorowych nakładały sprzeczne z art. 43 WE ograniczenia na swobodę przedsiębiorczości oraz ponadto stanowiły niezgodne z prawem ograniczenia w swobodnym przepływie pracowników oraz swobodnym świadczeniu usług w rozumieniu art. 39 WE i 49 WE.
- 24 W dniu 30 czerwca 2005 r. ITF i FSU wnieśli odwołanie od tego orzeczenia do sądu krajowego. W uzasadnieniu odwołania podnosili między innymi, że prawo związków zawodowych do prowadzenia działań zbiorowych w celu ochrony miejsc pracy stanowi prawo podstawowe uznane na mocy tytułu XI traktatu WE, a w szczególności art. 136 WE, którego akapit pierwszy

przewiduje, że „Wspólnota i państwa członkowskie, świadome podstawowych praw socjalnych wyrażonych w Europejskiej karcie społecznej, podpisanej w Turynie 18 października 1961 roku oraz we Wspólnotowej karcie socjalnych praw podstawowych pracowników z 1989 roku, mają na celu promowanie zatrudnienia, poprawę warunków życia i pracy, tak aby umożliwić ich wyrównanie z jednoczesnym zachowaniem postępu, odpowiednią ochronę socjalną, dialog między partnerami społecznymi, rozwój zasobów ludzkich pozwalający podnosić i utrzymać poziom zatrudnienia oraz przeciwdziałanie wyłączeniu”.

- 25 W gruncie rzeczy wymienienie w tym przepisie Europejskiej karty społecznej i Wspólnotowej karty socjalnych praw podstawowych pracowników oznacza odwołanie do prawa do strajku uznanego przez te instrumenty prawne. Tym samym związki zawodowe miałyby prawo prowadzić akcję zbiorową przeciw pracodawcy mającemu siedzibę w państwie członkowskim celem odwiedzenia go od przeniesienia części lub całości przedsiębiorstwa do innego państwa członkowskiego.
- 26 Tu nasuwa się pytanie, czy zamiarem prawodawcy było umieszczenie w traktacie zakazu akcji związkowej przy założeniu, że miałyby ona na celu uniemożliwienie pracodawcy korzystania, ze względów ekonomicznych, ze swobody przedsiębiorczości. Tymczasem analogicznie do tego, co Trybunał orzekł już odnośnie do tytułu VI traktatu (wyroki: z dnia 21 września 1999 r. w sprawie C-67/96 Albany, Rec. str. I-5751; z dnia 12 września 2000 r. w sprawach połączonych od C-180/98 do C-184/98 Pavlov i in., Rec. str. I-6451 i z dnia 21 września 2000 r. w sprawie C-222/98 Van der Woude, Rec. str. I-7111), tytuł III traktatu i przepisy dotyczące swobodnego przepływu osób i usług nie znajdowałyby zastosowania do „autentycznych działań związkowych”.
- 27 W tych okolicznościach Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) uznał, że rozstrzygnięcie zawieszonego przed nim sporu zależy od wykładni prawa wspólnotowego, a zatem postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„Zakres stosowania przepisów o swobodzie przepływu

- 1) Czy jeśli dany związek zawodowy lub zrzeszenie związków zawodowych podejmuje działania zbiorowe przeciwko prywatnemu przedsiębiorcy celem zmuszenia go do zawarcia układu zbiorowego pracy ze związkiem zawodowym w określonym państwie członkowskim, czego skutkiem jest uczynienie bezcelową zmiany aktualnej przynależności statku na przynależność do innego państwa członkowskiego, działania takie nieobjęte są hipotezą art. 43 WE lub rozporządzeniem [...] nr 4055/86 [...] z przyczyn dotyczących wspólnotowej polityki społecznej, w tym między innymi przepisów tytułu XI traktatu WE, w szczególności poprzez analogię z rozstrzygnięciem Trybunału w [ww.] wyroku w sprawie [...] Albany [...], pkt 52–64?

Horyzontalny skutek bezpośredni

- 2) Czy art. 43 traktatu WE lub rozporządzenie nr 4055/86 wywołują horyzontalny skutek bezpośredni, przyznając prywatnemu przedsiębiorcy prawa, na które może się on powoływać przeciwko innemu podmiotowi prawa prywatnego, w szczególności przeciwko związkowi zawodowemu lub zrzeszeniu związków zawodowych w przypadku działania zbiorowego podjętego przez ten związek lub zrzeszenie?

Występowanie ograniczeń w swobodnym przepływie

- 3) Czy jeśli dany związek zawodowy lub zrzeszenie związków zawodowych podejmuje działanie zbiorowe przeciwko prywatnemu przedsiębiorcy celem zmuszenia go do zawarcia układu zbiorowego pracy ze związkiem zawodowym w określonym państwie członkowskim, czego skutkiem jest uczynienie bezcelową zmiany aktualnej przynależności statku na przynależność do innego państwa członkowskiego, działania takie stanowią ograniczenie w rozumieniu art. 43 WE lub rozporządzenia nr 4055/86?
- 4) Czy polityka zrzeszenia związków zawodowych, zgodnie z którą statek powinien być zarejestrowany w państwie, w którym faktycznie czerpane są z niego korzyści i w którym sprawowana jest nad nim rzeczywista kontrola, tak by związki zawodowe takiego państwa miały prawo do zawarcia układu zbiorowego pracy dotyczącego tego statku, stanowi ograniczenie bezpośrednio dyskryminujące, pośrednio dyskryminujące czy niedyskryminujące w rozumieniu art. 43 WE lub rozporządzenia nr 4055/86?
- 5) Czy przy ustalaniu, czy dane działanie zbiorowe związku zawodowego lub zrzeszenia związków zawodowych stanowi ograniczenie bezpośrednio dyskryminujące, pośrednio dyskryminujące czy niedyskryminujące w rozumieniu art. 43 WE lub rozporządzenia nr 4055/86, istotne są subiektywne intencje związku podejmującego taką akcję, czy też sąd krajowy powinien oprzeć się w tym względzie na obiektywnych skutkach takiego działania?

Przedsiębiorczość / Usługi

- 6) Czy w sytuacji, w której spółka matka ma siedzibę w państwie członkowskim A i zamierza skorzystać ze swobody przedsiębiorczości, dokonując zmiany aktualnej przynależności statku na przynależność do państwa członkowskiego B, w którym ma on być eksploatowany przez istniejącą spółkę zależną zarejestrowaną w państwie członkowskim B, w której to spółce zależnej spółka matka posiada wszystkie udziały i która jest bezpośrednio kontrolowana przez spółkę matkę:
  - a) działanie zbiorowe podjęte przez związek zawodowy lub zrzeszenie związków zawodowych mające na celu uczynienie powyższego zabiegu bezcelowym lub zagrożenie podjęciem takiego działania może stanowić ograniczenie przysługującej spółce matce swobody przedsiębiorczości w rozumieniu art. 43 WE i czy
  - b) po dokonaniu zmiany przynależności statku spółka zależna może powoływać się na rozporządzenie nr 4055/86 w odniesieniu do świadczenia przez nią usług z państwa członkowskiego B do państwa członkowskiego A?

Zasadność

Dyskryminacja bezpośrednia

- 7) Jeśli działanie zbiorowe związku zawodowego lub zrzeszenia związków zawodowych stanowi dyskryminujące ograniczenie w rozumieniu art. 43 WE lub rozporządzenia nr 4055/86, czy może ono być uznane za uzasadnione na podstawie wyjątku dotyczącego porządku publicznego, o którym mowa w art. 46 WE z tej przyczyny, że:
  - a) podejmowanie działań zbiorowych (w tym strajku) jest prawem podstawowym chronionym prawem wspólnotowym lub
  - b) stanowi ochronę pracowników?

Polityka [ITF]: obiektywne uzasadnienie

- 8) Czy stosowanie przez zrzeszenia związków zawodowych polityki, zgodnie z którą statek powinien być zarejestrowany w państwie, w którym faktycznie czerpane są z niego korzyści i w którym sprawowana jest nad nim rzeczywista kontrola, tak by związki zawodowe takiego państwa miały prawo do zawarcia układu zbiorowego pracy dotyczącego tego statku, prowadzi do osiągnięcia równowagi między podstawowym prawem socjalnym, jakim jest prawo do podejmowania akcji zbiorowych, a swobodą przedsiębiorczości i swobodą świadczenia usług i czy jest ono obiektywnie uzasadnione, właściwe, proporcjonalne i w zgodzie z zasadą wzajemnego uznawania?

Działania FSU: obiektywne uzasadnienie

- 9) Czy w sytuacji, w której:
- spółka matka z siedzibą w państwie członkowskim A jest właścicielem statku przynależącego do państwa członkowskiego A i świadczy ona usługi promowe między państwem członkowskim A a państwem członkowskim B przy pomocy tego statku;
  - spółka matka zamierza zmienić aktualną przynależność statku na przynależność do państwa członkowskiego B, aby móc stosować warunki zatrudnienia mniej korzystne niż obowiązujące w państwie członkowskim A;
  - spółka matka z siedzibą w państwie członkowskim A posiada wszystkie udziały w kapitale zakładowym spółki zależnej z siedzibą w państwie członkowskim B i ta spółka zależna jest przez nią zarządzana i kontrolowana;
  - zamierza się powierzyć eksploatację statku spółce zależnej z chwilą zmiany jego przynależności na przynależność do państwa członkowskiego B z załogą zatrudnioną w państwie członkowskim B objętą porozumieniem zbiorowym wynegocjowanym ze zrzeszonym w ITF związkiem zawodowym państwa członkowskiego B;
  - korzyści ze statku nadal będą faktycznie czerpane przez spółkę matkę, a statek będzie czarterowany na rzecz spółki zależnej;
  - przy pomocy statku nadal świadczone będą codziennie usługi promowe między państwem członkowskim A a państwem członkowskim B;
  - związek zawodowy z siedzibą w państwie członkowskim A podejmuje działanie zbiorowe mające na celu zmuszenie spółki matki lub spółki zależnej do zawarcia z nim układu zbiorowego pracy, zgodnie z którym warunki akceptowane przez związek zawodowy z siedzibą w państwie członkowskim A stosowane będą do załogi statku również po dokonaniu zmiany jego przynależności i którego skutkiem będzie uczynienie bezcelową zmiany przynależności statku na przynależność do państwa członkowskiego B,

omawiane działanie zbiorowe prowadzi do osiągnięcia równowagi między podstawowym prawem socjalnym, jakim jest prawo do podejmowania działań zbiorowych, a swobodą przedsiębiorczości i swobodą świadczenia usług i czy jest ono obiektywnie uzasadnione, właściwe, proporcjonalne i zgodne z zasadą wzajemnego uznawania?

- 10) Czy odpowiedź na pytanie dziewiąte byłaby inna, gdyby spółka matka zobowiązała się przed sądem w imieniu własnym oraz w imieniu wszystkich spółek należących do tej samej grupy do niewypowiadania stosunku pracy żadnej z zatrudnionych osób z powodu zmiany przynależności statku (które to zobowiązanie nie wymagałoby przedłużenia krótkoterminowych umów o pracę ani nie uniemożliwiło przeniesienia któregośkolwiek z pracowników na tych samych warunkach)?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

Uwagi wstępne

- 28 Należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, w ramach ustanowionej w art. 234 WE współpracy pomiędzy Trybunałem a sądami krajowymi jedynie do sądu krajowego, który rozstrzyga spór i odpowiada za orzeczenie sądowe, należy ocena, czy biorąc pod uwagę szczególne okoliczności sporu orzeczenie prejudycjalne jest konieczne dla wydania przez niego orzeczenia, jak również ocena znaczenia pytań przedstawionych Trybunałowi. Trybunał jednak nie może orzec w kwestii pytania prejudycjalnego przedstawionego przez sąd krajowy, jeśli w sposób oczywisty wydaje się, że wykładnia prawa wspólnotowego, o którą zwrócił się sąd krajowy, nie ma żadnego związku z rzeczywistością lub przedmiotem sporu przed sądem krajowym, lub gdy problem ma charakter hipotetyczny (zob. wyroki: z dnia 15 grudnia 1995 r. w sprawie C-415/93 Bosman, Rec. str. I-4921, pkt 59 i 61 oraz z dnia 25 października 2005 r. w sprawie C-350/03 Schulte, Zb.Orz., str. I-9215, pkt 43).
- 29 W niniejszej sprawie wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni przepisów traktatu dotyczących swobody prowadzenia działalności gospodarczej oraz rozporządzenia nr 4055/86 stosującego zasadę swobody świadczenia usług do transportu morskiego.
- 30 Należy jednak stwierdzić, że ponieważ kwestia dotycząca swobodnego świadczenia usług może pojawić się jedynie po planowanej przez Vikinga zmianie przynależności „Roselli”, a skoro w dniu, w którym przedłożono Trybunałowi pytania prejudycjalne taka zmiana nie miała jeszcze miejsca, to wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ma charakter hipotetyczny i jest tym samym niedopuszczalny w zakresie, w jakim dotyczy wykładni rozporządzenia nr 4055/86.
- 31 W tych okolicznościach należy odpowiedzieć tylko na te pytania sądu krajowego, które dotyczą wykładni art. 43 WE.

W przedmiocie pytania pierwszego

- 32 Poprzez swoje pierwsze pytanie sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni art. 43 WE należy dokonywać w ten sposób, że z jego zakresu stosowania wyłączone jest działanie zbiorowe podjęte przez związek zawodowy lub zrzeszenie związków zawodowych przeciwko przedsiębiorcy celem skłonienia go do zawarcia układu zbiorowego, którego treść miałaby odwoływać tego przedsiębiorcę od skorzystania ze swobody prowadzenia działalności gospodarczej.
- 33 W tym względzie należy przypomnieć, że z utrwalonego orzecznictwa wynika, że art. 39 WE, 43 WE i 49 WE nie obowiązują tylko w stosunku do działań władz publicznych, lecz obejmują swym zakresem również przepisy innego rodzaju, które służą zbiorowemu uregulowaniu pracy najmniej, działalności wykonywanej na własny rachunek i świadczenia usług (zob. wyroki: z dnia

12 grudnia 1974 r. w sprawie 36/74 Walrave i Koch, Rec. str. 1405, pkt 17; z dnia 14 lipca 1976 r. w sprawie 13/76 Donà, Rec. str. 1333, pkt 17; ww. wyrok w sprawie Bosman, pkt 82; wyroki: z dnia 11 kwietnia 2000 r. w sprawach połączonych C-51/96 i C-191/97 Deliège, Rec. str. I-2549, pkt 47; z dnia 6 czerwca 2000 r. w sprawie C-281/98 Angonese, Rec. str. I-4139, pkt 31; jak również z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie C-309/99 Wouters i in., Rec. str. I-1577, pkt 120).

- 34 Warunki pracy w poszczególnych państwach członkowskich są regulowane albo za pomocą przepisów ustawodawczych lub wykonawczych, albo poprzez układy zbiorowe lub inne akty zawarte lub przyjęte przez osoby prywatne. Ograniczenie zakazów przewidzianych przez te przepisy do aktów władzy publicznej może zatem stworzyć sytuację nierówności w odniesieniu do ich stosowania (zob. analogicznie ww. wyroki w sprawie Walrave i Koch, pkt 19; w sprawie Bosman, pkt 84 i w sprawie Angonese, pkt 33).
- 35 W niniejszym przypadku należy stwierdzić z jednej strony, że organizacja działań zbiorowych przez związki zawodowe pracowników powinna być uznana za wchodzącą w zakres autonomii prawnej, którą podmioty te, niebędące podmiotami prawa publicznego, dysponują tytułem swobody działalności związkowej przyznanej im między innymi na mocy przepisów prawa krajowego.
- 36 Z drugiej strony, jak twierdzą FSU i ITF, działania zbiorowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu przed sądem krajowym, które mogą stanowić ostatni środek organizacji związkowych do osiągnięcia celu polegającego na zbiorowej regulacji pracy pracowników Vikinga, należy uznać za nierozzerwalnie związane z układem zbiorowym, do którego zawarcia dąży FSU.
- 37 Z tego wynika, że działania zbiorowe, takie jak te, o których mowa w pytaniu pierwszym przedstawionym przez sąd krajowy, są zasadniczo objęte zakresem stosowania art. 43 WE.
- 38 Stwierdzenia tego nie podważają argumenty podnoszone przez FSU, ITF i niektóre państwa członkowskie, które przedłożyły Trybunałowi uwagi na poparcie tezy odwrotnej od przedstawionej w punkcie powyżej.
- 39 W pierwszej kolejności rząd duński podnosi, że swoboda stowarzyszania się, prawo do strajku i prawo do lokautu nie wchodzi w zakres swobody podstawowej, o której mowa w art. 43 WE, ponieważ zgodnie z art. 137 ust. 5 WE, w brzmieniu zmienionym traktatem z Nicei, Wspólnota nie jest właściwa w zakresie regulacji tych praw.
- 40 W tym względzie wystarczy przypomnieć, że chociaż w obszarach wyłączonych z kompetencji Wspólnoty państwa członkowskie posiadają zasadniczo swobodę w ustalaniu warunków istnienia rozpatrywanych praw i sposobów korzystania z nich, niemniej jednak państwa te, przy korzystaniu z takiej kompetencji, są zobowiązane do przestrzegania prawa wspólnotowego (zob. analogicznie, w zakresie zabezpieczenia społecznego, wyroki: z dnia 28 kwietnia 1998 r. w sprawie C-120/95 Decker, Rec. str. I-1831, pkt 22 i 23, jak również w sprawie C-158/96 Kohll, Rec. str. I-1931, pkt 18 i 19; w zakresie podatków bezpośrednich, wyroki z dnia 4 marca 2004 r. w sprawie C-334/02 Komisja przeciwko Francji, Rec. str. I-2229, pkt 21 i z dnia 13 grudnia 2005 r. w sprawie C-446/03 Marks & Spencer, Rec. str. I-10837, pkt 29).
- 41 W rezultacie okoliczność, iż art. 137 WE nie ma zastosowania ani do prawa do strajku, ani prawa do lokautu, nie może wyłączyć działania zbiorowego, takiego jak rozpatrywane przed sądem krajowym, z zakresu stosowania art. 43 WE.

- 42 Ponadto według stanowiska rządów duńskiego i szwedzkiego przedstawionego w ich uwagach prawo do prowadzenia działania zbiorowego, obejmujące prawo do strajku, stanowi prawo podstawowe, które jako takie jest wyłączone z zakresu stosowania art. 43 WE.
- 43 W tym względzie należy zauważyć, że prawo do prowadzenia działania zbiorowego, obejmujące prawo do strajku, jest prawem uznanym zarówno przez wiele międzynarodowych aktów prawnych, przy których tworzeniu państwa członkowskie współpracowały lub do których przystąpiły, takich jak Europejska karta społeczna, podpisana w Turynie w dniu 18 października 1961 r., wymieniona wyraźnie w art. 136 WE, oraz konwencja nr 87 dotycząca wolności związkowej i ochrony praw związkowych, przyjęta w dniu 9 lipca 1948 r. przez Międzynarodową Organizację Pracy, jak i akty ustanowione przez same państwa członkowskie na szczeblu wspólnotowym lub w ramach Unii, takie jak Wspólnotowa karta socjalnych praw podstawowych pracowników przyjęta podczas posiedzenia Rady Europejskiej w Strasburgu w dniu 9 grudnia 1989 r., również wymieniona w art. 136 WE oraz Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, proklamowana w dniu 7 grudnia 2000 r. w Nicei (Dz.U. C 364, str. 1).
- 44 Chociaż prawo do prowadzenia działania zbiorowego, obejmujące prawo do strajku, powinno być więc uznane za prawo podstawowe stanowiące integralną część ogólnych zasad prawa wspólnotowego, których poszanowanie zapewnia Trybunał, niemniej jednak jego wykonywanie może podlegać pewnym ograniczeniom. Jak potwierdza art. 28 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, prawa te są chronione na mocy prawa wspólnotowego oraz przepisów prawa krajowego i krajowych zwyczajów. Skądinąd, jak wynika z pkt 5 niniejszego wyroku, zgodnie z prawem fińskim, nie można korzystać z prawa do strajku między innymi wtedy, gdy strajk byłby sprzeczny z zasadami współżycia społecznego lub zakazany na gruncie prawa krajowego lub wspólnotowego.
- 45 W tym względzie Trybunał orzekł już, że ochrona praw podstawowych stanowi słuszny interes mogący uzasadniać ograniczenia zobowiązań nałożonych przez prawo wspólnotowe, nawet w ramach podstawowej swobody gwarantowanej przez traktat, takiej jak swoboda przepływu towarów (zob. wyrok z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie C-112/00 Schmidberger, Rec. str. I-5659, pkt 74) lub swobodne świadczenie usług (zob. wyrok z dnia 14 października 2004 r. w sprawie C-36/02 Omega, Zb.Orz. str. I-9609, pkt 35).
- 46 Jednak w ww. wyrokach w sprawie Schmidberger i w sprawie Omega Trybunał orzekł, że korzystanie z rozpatrywanych tam praw podstawowych, tzn. odpowiednio, wolności wyrażania opinii i wolności zgromadzania się, jak również poszanowanie godności ludzkiej nie są wyłączone z zakresu stosowania przepisów traktatu, i stwierdził, że korzystanie z tych praw powinno być zgodne z wymogami dotyczącymi praw chronionych na mocy tego traktatu i zgodne z zasadą proporcjonalności (zob. podobnie ww. wyroki w sprawie Schmidberger, pkt 77 i w sprawie Omega, pkt 36).
- 47 Z powyższego wynika, że fundamentalny charakter prawa do prowadzenia działania zbiorowego nie może sprawiać, by działania zbiorowe rozpatrywane przed sądem krajowym były wyłączone z zakresu stosowania art. 43 WE.
- 48 Wreszcie FSU i ITF podnoszą, że tezy przyjęte przez Trybunał w ww. wyroku w sprawie Albany powinny analogicznie stosować się w sprawie rozpatrywanej przed sądem krajowym, ponieważ pewne ograniczenia w swobodzie przedsiębiorczości i swobodzie świadczenia usług są właściwe działaniom zbiorowym, prowadzonym w ramach rokowań zbiorowych.

- 49 W tym względzie należy przypomnieć, że w pkt 59 ww. wyroku w sprawie Albany Trybunał – po tym jak stwierdził, że pewne skutki ograniczające konkurencji są właściwe porozumieniom zbiorowym zawartym pomiędzy organizacjami reprezentującymi pracodawców i pracowników – orzekł jednak, że cele polityki społecznej wytyczone tymi porozumieniami byłyby poważnie podważone, gdyby partnerzy społeczni podlegali art. 85 ust. 1 traktatu WE (obecnie art. 81 ust. 1 WE) we wspólnym poszukiwaniu środków mających na celu poprawę warunków zatrudnienia i pracy.
- 50 Trybunał wywiódł z tego w pkt 60 ww. wyroku w sprawie Albany, że należy uznać, iż porozumienia zawarte w ramach rokowań zbiorowych pomiędzy partnerami społecznymi w takim celu, przez wzgląd na ich charakter i przedmiot, nie wchodzą w zakres art. 85 ust. 1 traktatu.
- 51 Trzeba jednak stwierdzić, że teza ta nie może zostać przeniesiona na podstawowe swobody, o których mowa w tytule III traktatu.
- 52 Przeciwnie niż twierdzą FSU i ITF, nie można uznać, by z korzystaniem ze swobody działalności związkowej i z prawa do prowadzenia działań zbiorowych nierozdzielnie związane było naruszanie tych podstawowych swobód w pewnym zakresie.
- 53 Ponadto trzeba podkreślić, że okoliczność, iż umowa lub działalność jest wyłączona z zakresu stosowania przepisów traktatu dotyczących konkurencji, nie oznacza, że ta umowa lub działalność jest również wyłączona z zakresu stosowania przepisów tego samego traktatu dotyczących swobody przepływu osób lub usług, jeśli wspomniane przepisy spełniają własne przesłanki stosowania (zob. podobnie wyrok z dnia 18 lipca 2006 r. w sprawie C-519/04 P Meca-Medina i Majcen przeciwko Komisji, Zb.Orz. str. I-6991).
- 54 Wreszcie należy przypomnieć, że Trybunał orzekł już, iż klauzule zawarte w układach zbiorowych nie są wyłączone z zakresu stosowania przepisów traktatu dotyczących swobodnego przepływu osób (wyroki: z dnia 15 stycznia 1998 r. w sprawie C-15/96 Schöning-Kougebetopoulou, Rec. str. I-47; z dnia 24 września 1998 r. w sprawie C-35/97 Komisja przeciwko Francji, Rec. str. I-5325 i z dnia 16 września 2004 r. w sprawie C-400/02 Merida, Zb.Orz. str. I-8471).
- 55 Biorąc pod uwagę powyższe, na pytanie pierwsze trzeba odpowiedzieć, że wykładni art. 43 WE należy dokonywać w ten sposób, że zasadniczo z zakresu stosowania tego przepisu nie są wyłączone działania zbiorowe podjęte przez związek zawodowy lub zrzeszenie związków zawodowych przeciwko przedsiębiorcy celem skłonienia go do zawarcia układu zbiorowego, którego treść ma na celu odwiedzenie tego przedsiębiorcy od skorzystania ze swobody prowadzenia działalności gospodarczej.

W przedmiocie pytania drugiego

- 56 Poprzez swoje drugie pytanie sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 43 WE może przyznawać prywatnemu przedsiębiorcy prawa, na które ten może się powoływać przeciwko związkowi zawodowemu lub zrzeszeniu związków zawodowych.
- 57 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przypomnieć, że z orzecznictwa Trybunału wynika, że usunięcie przeszkód w swobodnym przepływie osób i w swobodnym przepływie usług między państwami członkowskimi byłoby nieskuteczne, gdyby w miejsce usuniętych barier państwowych mogły pojawiać się przeszkody wynikające z wykonywania przez związki lub organizacje niepodlegające prawu publicznemu swojej autonomii prawnej (zob. ww. wyroki

w sprawach: Walrave i Koch, pkt 18; Bosman, pkt 83; Deliège, pkt 47; Angonese, pkt 32; i Wouters i in., pkt 120).

- 58 Trybunał orzekł już po pierwsze, że to, że niektóre postanowienia traktatu są formalnie skierowane do państw członkowskich, nie wyklucza powierzenia jednocześnie określonych uprawnień każdej jednostce zainteresowanej w wykonaniu nałożonych w tej drodze zobowiązań, a po drugie, że zakaz naruszania swobody podstawowej przewidzianej w bezwzględnie wiążącym przepisie traktatu dotyczy wszelkich układów regulujących w sposób zbiorowy pracę najemną (zob. podobnie wyrok z dnia 8 kwietnia 1976 r. w sprawie 43/75 Defrenne, Rec. str. 455, pkt 31 i 39).
- 59 Uwagi te mają zastosowanie również w przypadku art. 43 WE, który ustanawia swobodę podstawową.
- 60 W niniejszym przypadku należy stwierdzić, że, jak wynika z pkt 35 i 36 niniejszego wyroku, działania zbiorowe prowadzone przez FSU i ITF mają na celu zawarcie układu, który powinien regulować w sposób zbiorowy pracę najemną w Vikingu, i że oba te związki zawodowe stanowią podmioty, które nie są podmiotami prawa publicznego i które korzystają z autonomii prawnej przyznanej im, między innymi, na mocy prawa krajowego.
- 61 Z tego wynika, że wykładni art. 43 WE należy dokonywać w ten sposób, że w okolicznościach takich jak w sprawie przed sądem krajowym prywatny przedsiębiorca może powoływać się bezpośrednio na ten przepis przeciwko związkowi zawodowemu lub zrzeszeniu związków zawodowych.
- 62 Wykładnia ta jest poparta orzecznictwem na temat przepisów traktatu dotyczących swobodnego przepływu towarów, z którego wynika, że ograniczenia mogą mieć charakter niepaństwowy i wynikać z działań prowadzonych przez osoby prywatne lub związki takich osób (zob. wyroki: z dnia 9 grudnia 1997 r. w sprawie C-265/95 Komisja przeciwko Francji, Rec. str. I-6959, pkt 30, jak również ww. wyrok w sprawie Schmidberger, pkt 57 i 62).
- 63 Wykładni przedstawionej w pkt 61 niniejszego wyroku tym bardziej nie podważa okoliczność, że ograniczenie leżące u podstaw sporu, który rozpatruje sąd krajowy, wynika z korzystania z prawa przyznanego na gruncie fińskiego prawa krajowego, w tym przypadku prawa do prowadzenia działania zbiorowego, obejmującego prawo do strajku.
- 64 Należy dodać, że przeciwnie niż podnosi między innymi ITF, z orzecznictwa Trybunału przywołanego w pkt 57 niniejszego wyroku nie wynika, aby ta wykładnia ograniczała się do podmiotów quasi-publicznych lub stowarzyszeń wykonujących zadania regulacyjne i posiadających uprawnienia quasi-legislacyjne.
- 65 W orzecznictwie tym nie ma niczego, co umożliwiałoby skuteczne powoływanie się na to, że ogranicza się ono do stowarzyszeń lub podmiotów wykonujących zadania regulacyjne i posiadających uprawnienia quasi-legislacyjne. Ponadto należy stwierdzić, że związki zawodowe pracowników przy wykonywaniu posiadanych ze względu na swobodę działalności związkowej uprawnień autonomicznych negocjowania z pracodawcami lub organizacjami pracodawców warunków pracy i wynagrodzenia pracowników uczestniczą w formułowaniu układów regulujących w sposób zbiorowy pracę najemną.

- 66 Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że art. 43 WE może przyznawać prywatnemu przedsiębiorcy prawa, na które ten może się powoływać przeciwko związkowi zawodowemu lub zrzeszeniu związków zawodowych.

W przedmiocie pytań od trzeciego do dziesiątego

- 67 Poprzez pytania te, które należy zbadać łącznie, sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia, czy działania zbiorowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu przed sądem krajowym, stanowią ograniczenia w rozumieniu art. 43 WE, a jeśli tak, w jaki sposób można takie ograniczenia uzasadnić.

W przedmiocie występowania ograniczeń

- 68 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, co Trybunał wielokrotnie podnosił, że swoboda przedsiębiorczości stanowi jedną z podstawowych zasad Wspólnoty i że postanowienia traktatowe gwarantujące tę swobodę wywołują skutek bezpośredni od końca okresu przejściowego. Przepisy te ustanawiają prawo prowadzenia działalności gospodarczej w innym państwie członkowskim nie tylko obywatelom wspólnotowym, lecz również spółkom zdefiniowanym w art. 48 WE (wyrok z dnia 27 września 1988 r. w sprawie 81/87 Daily Mail and General Trust, Rec. str. 5483, pkt 15).
- 69 Ponadto Trybunał uznał, że chociaż przepisy traktatu dotyczące swobody prowadzenia działalności gospodarczej mają na celu zapewnienie korzyści w postaci krajowego traktowania w przyjmującym państwie członkowskim, to jednak sprzeciwiają się temu, by państwo członkowskie pochodzenia ograniczało podejmowanie działalności w innym państwie członkowskim przez jednego ze swoich obywateli lub przez spółkę założoną zgodnie ze swoimi przepisami prawnymi i odpowiadającą tym samym definicji art. 48 WE. Prawa gwarantowane na gruncie art. 43–48 WE byłyby pozbawione treści, gdyby państwo członkowskie pochodzenia mogło zakazać przedsiębiorcom opuszczania swego terytorium celem podjęcia działalności w innym państwie członkowskim (ww. wyrok w sprawie Daily Mail and General Trust, pkt 16).
- 70 Następnie należy zauważyć, że z orzecznictwa Trybunału wynika, iż pojęcie „przedsiębiorczość” w rozumieniu tych postanowień traktatu obejmuje rzeczywiste prowadzenie działalności gospodarczej poprzez ustalenie stałej siedziby w państwie członkowskim na czas nieokreślony i że rejestracja statku nie może być niezwiązana z korzystaniem ze swobody przedsiębiorczości, jeśli statek ten stanowi instrument prowadzenia działalności gospodarczej obejmującej stałe osiedlenie się w państwie członkowskim rejestracji (wyrok z dnia 25 lipca 1991 r. w sprawie C-221/89 Factortame i in., Rec. str. I-3905, pkt 20–22).
- 71 Trybunał wywiódł stąd, że wymogi dotyczące rejestracji statków nie powinny stwarzać przeszkód w korzystaniu ze swobody przedsiębiorczości w rozumieniu art. 43–48 WE (ww. wyrok w sprawie Factortame i in., pkt 23).
- 72 W niniejszym przypadku z jednej strony nie można stwierdzić, że działania zbiorowe, takie jak planowane przez FSU, mają na celu zmniejszenie atrakcyjności, czy nawet uczynienie bezcelowym, jak sformułował to sąd krajowy, korzystania przez Vikinga z prawa do swobodnego prowadzenia działalności gospodarczej w związku z tym, że utrudnia jemu, jak i jego spółce zależnej, Vikingowi Eesti, korzystanie w przyjmującym państwie członkowskiego z takiego samego traktowania, z jakiego korzystają inne podmioty gospodarcze z siedzibą w tym państwie.
- 73 Z drugiej strony działanie zbiorowe podejmowane w celu wdrożenia prowadzonej przez ITF polityki zapobiegania tanim banderom, która dotyczy głównie, jak wynika z jej uwag,

uniemożliwienia armatorom rejestracji ich statków w państwie innym niż państwo, którego obywatelami są faktyczni właściciele tych statków, należy uznać co najmniej za mające charakter ograniczenia w korzystaniu przez Vikinga z prawa do swobodnego prowadzenia działalności gospodarczej.

- 74 Z tego wynika, że działania takie jak działania rozpatrywane w postępowaniu przed sądem krajowym stanowią ograniczenia swobody przedsiębiorczości w rozumieniu art. 43 WE.

W przedmiocie zasadności ograniczeń

- 75 Z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że ograniczenie swobody prowadzenia działalności gospodarczej jest dopuszczalne jedynie dla osiągnięcia słusznego celu zgodnego z traktatem lub jest ono uzasadnione nadrzędnym względem interesu ogólnego. W takim przypadku ograniczenie to musi być ponadto odpowiednie dla zapewnienia realizacji tego celu i nie może wykraczać poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia (zob. w szczególności wyroki: z dnia 30 listopada 1995 r. w sprawie C-55/94 Gebhard, Rec. str. I-4165, pkt 37 oraz ww. wyrok w sprawie Bosman, pkt 104).
- 76 ITF, wspierana między innymi przez rząd niemiecki, Irlandię i rząd fiński, twierdzi, że ograniczenia rozpatrywane w postępowaniu przed sądem krajowym są uzasadnione, skoro są konieczne do zagwarantowania ochrony prawa podstawowego uznanego na gruncie prawa wspólnotowego i mają na celu ochronę praw pracowników, która stanowi nadrzędny względ interesu ogólnego.
- 77 Co do tego należy zauważyć, że prawo do prowadzenia akcji zbiorowej, która ma na celu ochronę pracowników, stanowi słuszny interes mogący zasadniczo uzasadniać ograniczenie swobód podstawowych gwarantowanych przez traktat (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Schmidberger, pkt 74), i że ochrona pracowników wymieniana jest wśród nadrzędnych względów interesu ogólnego uznanych już przez Trybunał (zob. w szczególności wyroki: z dnia 23 listopada 1999 r. w sprawach połączonych C-369/96 i C-376/96 Arblade i in., Rec. str. I-8453, pkt 36; z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie C-165/98 Mazzoleni i ISA, Rec. str. I-2189, pkt 27 i z dnia 25 października 2001 r. w sprawach połączonych C-49/98, C-50/98, od C-52/98 do C-54/98 oraz od C-68/98 do C-71/98 Finalarte i in., Rec. str. I-7831, pkt 33).
- 78 Należy dodać, że na podstawie art. 3 ust. 1 lit. c) i j) WE działalność Wspólnoty obejmuje nie tylko „rynek wewnętrzny, charakteryzujący się zniesieniem między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie towarów, osób, usług i kapitału”, lecz również „politykę w sferze społecznej”. Zgodnie z art. 2 WE zadaniem Wspólnoty jest, między innymi, popieranie „harmonijnego, zrównoważonego i stałego rozwoju działalności gospodarczej” oraz „wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej”.
- 79 Ponieważ Wspólnota ma zatem na celu nie tylko rozwój gospodarczy, lecz również społeczny, prawa wynikające z przepisów traktatowych dotyczących swobodnego przepływu towarów, osób, usług i kapitału powinny być zrównoważone z celami polityki społecznej, wśród których znajdują się między innymi, jak wynika z art. 136 akapit pierwszy WE, poprawa warunków życia i pracy, tak aby umożliwić ich wyrównanie z jednoczesnym zachowaniem postępu, odpowiednią ochronę socjalną i dialog między partnerami społecznymi.
- 80 W niniejszym przypadku do sądu krajowego należy zbadanie, czy cele wytyczone przez FSU i ITF za pomocą wszczętych przez nich działań zbiorowych dotyczyły ochrony pracowników.

- 81 Co się tyczy po pierwsze działania zbiorowego prowadzonego przez FSU, to o ile można by na pierwszy rzut oka racjonalnie uznać, że takie działanie mające na celu ochronę stanowisk pracy i warunków pracy członków związku zawodowego, na które miałyby wpływ zmiana przynależności „Roselli”, wchodzi w zakres ochrony pracowników, o tyle taka kwalifikacja nie zostanie uwzględniona, jeśli wykaże się, że rozpatrywane stanowiska pracy lub warunki zatrudnienia nie są narażone na ryzyko lub poważnie zagrożone.
- 82 Tak byłoby między innymi w przypadku, gdyby zobowiązanie określone przez sąd krajowy w pytaniu dziesiątym okazało się mieć z prawnego punktu widzenia zakres tak wiążący jak postanowienia porozumienia zbiorowego i gdyby mogło zagwarantować pracownikom przestrzeganie przepisów prawa i zachowanie postanowień układu zbiorowego regulujących stosunki pracy.
- 83 Ponieważ z postanowienia odsyłającego nie wynika jasno, jaki jest zakres prawny, jaki trzeba by było przypisać zobowiązaniu takiemu jak zobowiązanie, o którym mowa w pytaniu dziesiątym, do sądu krajowego należy określenie, czy stanowiska pracy lub warunki pracy członków tego związku zawodowego, na które może mieć wpływ zmiana przynależności „Roselli”, byłyby narażone na ryzyko lub poważnie zagrożone.
- 84 Przy założeniu, że na podstawie tego badania sąd krajowy doszedłby do wniosku, że w sprawie, którą rozpatruje, stanowiska pracy lub warunki pracy członków FSU, na które może mieć wpływ zmiana przynależności „Roselli”, byłyby rzeczywiście narażone na ryzyko lub poważnie zagrożone, sąd ten powinien sprawdzić ponadto, czy działanie zbiorowe podjęte przez ten związek zawodowy jest odpowiednie dla zapewnienia realizacji tego celu i nie wykracza poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia.
- 85 W tym względzie należy przypomnieć, że o ile do sądu krajowego, który pozostaje jedynym właściwym dla oceny stanu faktycznego i dokonania wykładni prawa krajowego, należy ostatecznie określenie, czy i w jakim zakresie działanie zbiorowe jest zgodne z tymi wymogami, o tyle Trybunał, do którego sąd krajowy zwrócił się o udzielenie pomocnych odpowiedzi, jest właściwy dla przedstawienia wskazówek opartych na aktach postępowania przed sądem krajowym, jak również na uwagach przedstawionych mu na piśmie oraz ustnie umożliwiających temu sądowi krajowemu wydanie orzeczenia w konkretnym sporze przed nim zawistym.
- 86 Co do właściwego charakteru działań prowadzonych przez FSU dla osiągnięcia realizowanych celów w postępowaniu przed sądem krajowym należy przypomnieć, że bezsporne jest, iż działania zbiorowe, podobnie jak rokowania zbiorowe i układy zbiorowe, mogą stanowić w szczególnych okolicznościach sprawy jeden z głównych środków związków zawodowych dla ochrony interesów ich członków (wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: z dnia 27 października 1975 r. w sprawie *Syndicat national de la police belge* przeciwko Belgii, seria A, nr 19 oraz z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie *Wilson, National Union of Journalists i in.* przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, *Recueil des arrêts et décisions*, 2002-V, § 44).
- 87 Jeśli chodzi o to, czy działanie zbiorowe rozpatrywane w postępowaniu przed sądem krajowym nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia wytyczonego przezeń celu, do sądu krajowego należy zbadać między innymi, czy na podstawie prawa krajowego i porozumień zbiorowych mających zastosowanie do tego działania, FSU nie dysponował innymi środkami, mniej ograniczającymi swobodę przedsiębiorczości, aby doprowadzić do rokowań zbiorowych z Vikingiem oraz czy związek zawodowy wykorzystał te środki przed podjęciem takiego działania.

- 88 Co do następnie działań zbiorowych mających na celu zapewnienie wdrożenia polityki prowadzonej przez ITF, należy podkreślić, że w zakresie, w jakim taka polityka prowadzi do uniemożliwienia armatorom rejestracji statków w państwie innym niż państwo, którego obywatelami są faktyczni właściciele tych statków, ograniczenia w swobodzie przedsiębiorczości, które wynikają z takich działań, nie mogą być obiektywnie uzasadnione. Trzeba niemniej stwierdzić, że, jak podniesiono w postanowieniu odsyłającym, polityka ta ma również na celu ochronę i poprawę warunków pracy marynarzy.
- 89 W każdym razie, jak wynika z akt sprawy przedłożonych Trybunałowi, w ramach polityki zapobiegania tanim banderom ITF jest zobowiązana, gdy zwróci się o to jeden z jej członków, rozpocząć akcję solidarnościową skierowaną przeciwko faktycznemu właścicielowi statku, który jest zarejestrowany w państwie innym niż państwo, którego obywatelem jest właściciel, niezależnie od tego, czy korzystanie przez niego z prawa do swobodnego podejmowania działalności gospodarczej może mieć niekorzystne skutki dla zatrudnienia i warunków pracy jego pracowników. Tym samym, jak podniósł Viking podczas rozprawy, a ITF temu nie zaprzeczyła, polityka polegająca na zastrzeżeniu prawa do rokowań zbiorowych dla związków zawodowych państwa, którego obywatelem jest faktyczny właściciel statku znajduje zastosowanie również wtedy, gdy statek jest zarejestrowany w państwie gwarantującym pracownikom ochronę socjalną na wyższym poziomie niż ta, z jakiej korzystają oni w pierwszym państwie.
- 90 Biorąc powyższe pod uwagę, na pytania od trzeciego do dziesiątego trzeba odpowiedzieć, że wykładni art. 43 WE należy dokonywać w ten sposób, że działania zbiorowe takie jak rozpatrywane w postępowaniu przed sądem krajowym, które mają na celu skłonienie przedsiębiorstwa, którego siedziba znajduje się w określonym państwie członkowskim, do zawarcia układu zbiorowego pracy ze związkiem zawodowym posiadającym siedzibę w tym państwie i do stosowania postanowień zawartych w tym układzie do pracowników spółki zależnej tego przedsiębiorstwa z siedzibą w innym państwie członkowskim, stanowią ograniczenia w rozumieniu tego przepisu. Ograniczenia te mogą być zasadniczo uzasadnione ochroną nadrzędnego względu interesu ogólnego, takiego jak ochrona pracowników, pod warunkiem że zostanie wykazane, że są odpowiednie dla zapewnienia realizacji słusznego celu i nie wykraczają poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia.

W przedmiocie kosztów

- 91 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Wykładni art. 43 WE należy dokonywać w ten sposób, że zasadniczo z zakresu stosowania tego przepisu nie są wyłączone działania zbiorowe podjęte przez związek zawodowy lub zrzeszenie związków zawodowych przeciwko przedsiębiorcy celem skłonienia go do zawarcia układu zbiorowego, którego treść ma na celu odwiedzenie tego przedsiębiorcy od skorzystania ze swobody prowadzenia działalności gospodarczej.**
- 2) **Artykuł 43 WE może przyznawać prywatnemu przedsiębiorcy prawa, na które ten może się powoływać przeciwko związkowi zawodowemu lub zrzeszeniu związków zawodowych.**

- 3) Wykładni art. 43 WE należy dokonywać w ten sposób, że działania takie jak działania rozpatrywane w postępowaniu przed sądem krajowym, które mają na celu skłonienie przedsiębiorstwa prywatnego, którego siedziba znajduje się w określonym państwie członkowskim, do zawarcia układu zbiorowego pracy ze związkiem zawodowym posiadającym siedzibę w tym państwie i do stosowania postanowień zawartych w tym układzie do pracowników spółki zależnej tego przedsiębiorstwa z siedzibą w innym państwie członkowskim, stanowią ograniczenia w rozumieniu tego przepisu.

Ograniczenia te mogą być zasadniczo uzasadnione ochroną nadrzędnego względu interesu ogólnego, takiego jak ochrona pracowników, pod warunkiem że zostanie wykazane, że są odpowiednie dla zapewnienia realizacji słusznego celu i nie wykraczają poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia.

Podpisy

---

* Język postępowania: angielski.